

belang hiervan kan niet onderschat worden. Daar wordt het eerste contact gelegd met Justitie en daar ontstaat de eerste indruk, die meestal blijft hangen en een grote invloed heeft op wat men verwacht van Justitie.

Naast het project signalisatie en onthaal, bestaat een ander project dat zich eveneens tot doel stelt de burger wegwijs te maken in Justitie. Het betreft een project waarbij door middel van brochures de burger geïnformeerd wordt over tal van juridische en praktische elementen die hem in staat moeten stellen zijn rechten en plichten beter te begrijpen en een klare kijk te krijgen op de structuur van Justitie.

5. TOT SLOT

Indien men het heeft over het beleid inzake juridische bijstand, en zelfs in een ruimer kader over de toegankelijkheid van het recht, moet men benadrukken dat de commissies voor juridische bijstand hier een belangrijke rol te vervullen hebben. Dit was overigens de uitdrukkelijke wil van de wetgever.

De Minister van Justitie rekent er dan ook op dat deze commissies hun rol ten volle zullen spelen, adequate feedback geven aan de beleidsverantwoordelijken over de implementatie van de wetgeving en de aanwending van de budgetten. Op dit ogenblik werden reeds een dertigtal organisaties voor juridische bijstand erkend. Men kan evenwel verwachten dat de commissies voor juridische bijstand naar de toekomst toe ten volle hun rol zullen spelen aangaande elke verdere evaluatie van de wetgeving en de uitvoering ervan en de knelpunten zullen aanduiden die op korte én lange termijn een initiatief verdienen.

Piet VAN BAEVEGHEM,
Stafmedewerker, Kabinet van Minister van Justitie Marc VERWILGHEN.

Schematische weergave van knelpunten inzake kosteloze juridische bijstand

1. INFORMATIEDOORSTROMING VAN RECHTZOEKENDEN

In een dagvaarding voor de correctionele rechtbank werd onlangs de volgende typetekst gelezen:

“De onvermogene beklaagde die de bijstand van een ambtshalve aangestelde advocaat wenst te verkrijgen, dient tenminste drie dagen voor de dag van de terechtzitting, die bijstand schriftelijk aan te vragen aan de voorzitter van de hier-

boven vermelde kamer van de Rechtbank, die zijn verzoekschrift aan de gemachtigde van het Bureau voor Rechtsbijstand en Verdediging zal doorsturen; Door toedoen van deze laatste zal hem een verdediger worden aangewezen (artikel 184bis, ingevoegd in het Wetboek van Strafvordering door artikel 3, titel III, hoofdstuk 5, artikel 146, van de Wet van 10 oktober 1967, houdende het Gerechtelijk Wetboek). Aan zijn verzoekschrift dient de beklaagde de bescheiden toe te voegen, opgesomd in artikel 676 van het Gerechtelijk Wetboek, deze bescheiden zullen hem verschaft worden door de politiecommissaris van zijn woonplaats, of, indien er geen politiecommissaris is, door de burgemeester.”

Dergelijke tekst is blijkbaar nog als typetekst gevoegd aan dagvaardingen. De inhoud ervan is én onleesbaar, én onjuist, én nodeloos ingewikkeld. Het “Bureau voor Rechtsbijstand en Verdediging” bestaat niet, en bij de politiecommissaris of de burgemeester kan geen nuttig document worden gehaald.

Een gemakkelijke leesbare tekst zou zijn:

“Voor een kosteloze (pro deo) advocaat kan men zich wenden tot het Bureau voor Juridische Bijstand, gerechtsgebouw te Antwerpen, of tot een vrij gekozen advocaat aan wie de vraag gesteld wordt of hij de zaak pro deo kan doen.”

Het hoeft niet te verwonderen dat wanneer teksten als de eerst geciteerde nog bestaan, de rechtzoekende niet terecht komt waar hij moet zijn. Enkel een overleg tussen de dagelijkse actoren van justitie kan daarin verandering brengen.

2. REGLEMENTERING VOORWAARDEN VOOR KOSTELOOSHEID

De verdienste van de Wet op de juridische bijstand en de uitvoerings-K.B.'s is ongetwijfeld dat thans door de wetgever wordt vastgelegd wie in aanmerking komt voor kosteloze juridische bijstand (thans: K.B. van 10 juli 2001, B.S. 25 juli 2001). Voorheen werd dit niet wettelijk bepaald, doch ingevolge een reglement van de Raad van de Nationale Orde.

Artikel 3 van het Reglement van de Algemene Raad van 12 juni 1987 bepaalde:

“Worden in aanmerking genomen voor de toekenning van een vergoeding de zaken waarin het maandelijks gemiddeld netto inkomen van de rechtzoekende minder bedraagt dan het niet voor beslag vatbaar minimum inkomen (op 1 januari 1998: 32 300 BEF).”

Het bedrag van de in aanmerking te nemen inkomsten bestaat in het totaal van de sommen die betrokkene heeft om in zijn bestaan te voorzien, onder aftrok van fiscale en sociale lasten,

alsmede van andere lasten voortvloeiende uit een afzonderlijke schuldenlast.

De uitgaven voor huur en andere worden niet in mindering gebracht terwijl de kinderbijslag aan dit inkomen niet wordt toegevoegd. Er wordt rekening gehouden met het aantal personen ten laste zijnde per persoon ten laste een aftrek van 10 % van het niet voor beslag vatbaar minimum inkomen."

Het lijkt inderdaad aangewezen dat wanneer een zo belangrijk budget nationaal wordt voorbehouden aan juridische bijstand, de criteria bepaald worden door de overheid. Voordeel van meer reglementering is dat er meer duidelijkheid is (of minstens zou moeten zijn). Dit is natuurlijk slechts gedeeltelijk verwezenlijkt, ingevolge onduidelijkheid van de voorliggende tekst.

Zo onder meer:

- wat dient verstaan te worden onder "lasten die voortvloeien uit een buitengewone schuldenlast" die in mindering van het inkomen gebracht zouden mogen worden;

- kunnen "luxe uitgaven" of gewone dagelijkse uitgaven die een hoog bedrag hebben bereikt, daaronder gecatalogeerd worden;

- wat met onderhoudsgelden (voor partner en voor kinderen): komen deze in meer en in min bij het inkomen?

Dit zijn begrippen gecreëerd in de K.B.'s die om uitleg vragen en tot talloze diverse interpretaties aanleiding geven. Een voor- doch ook een nadeel van de reglementering zoals ze bestaat, is dat er minder beleidsvrijheid is voor de plaatselijke bureaus voor juridische bijstand. De vastgestelde inkomensgrens is een barrière waar men niet voorbij kan, en die zelfs in software-programma's werd vastgelegd. Zo komen nochtans terecht vragen tot kosteloosheid van rechtzoekenden voor die niet zouden kunnen ingevuld worden.

Bijvoorbeeld: een rechtzoekende met een inkomen weinig boven de grens die in een zeer belangrijke procedure terecht komt, die zeer hoge proceskosten met zich zal brengen.

Een ander nadeel van de inkomensgrens is dat deze irrealistisch laag werd gehouden: thans 25 692 BEF voor een alleenstaande en 33 400 BEF voor een gezin, wat veel afwijzingen door bureaus voor juridische bijstand impliceert, ondanks het feit dat artikel 23 van de Grondwet het recht op juridische bijstand waarborgt.

3. KOSTEN ADMINISTRATIE

Het Gerechtelijk Wetboek legt bij elke balie de organisatie voor het bureau voor juridische bijstand. Dit is zeker in de grote arrondissementen een gigantische administratie en organisatie. Het

Bureau voor Juridische Bijstand te Antwerpen kende in het gerechtelijk jaar 2000-2001 11 860 zaken toe aan advocaten. Wetend dat elke aanvraag dient te worden onderzocht, elke afwijzing gemotiveerd, dat de dossiers moeten worden bijgehouden, en bij het afsluiten de punten voor de staatsvergoeding moeten worden nagekeken en ingeput, brengt dit zeer veel arbeid met zich. In Antwerpen gebeurt dit door vier personeelsleden in dienst van de balie, en veertien advocaten (voorzitters en ondervoorzitters) die onbezoldigd meewerken. Buiten die mankracht is er nog de vereiste computerinfrastructuur.

Voor de bekostiging van dit alles is slechts het volgende voorzien.

Artikel 6 van het K.B. van 20 december 1999:

"De balies kunnen 2 % van het bedrag van de ontvangen vergoedingen aanwenden voor de betaling van de administratieve kosten die de organisatie van de Bureaus voor Juridische Bijstand heeft meegebracht."

Deze regeling is voor zeer veel kritiek vatbaar:

1. In eerste instantie omdat de vergoeding voor de organisatie wordt afgehouden van de erelonen van de advocaten, die reeds karig groot zijn.

2. Omdat zelfs dit bedrag volstrekt onvoldoende is. Berekend op de staatsvergoeding die de balie te Antwerpen ontving voor het jaar 1999-2000, betrof het een bedrag van 1 884 235 BEF.

4. LANGE WACHTTIJD STAATSVERGODING

Ongetwijfeld is de staatsvergoeding voor de erelonen van advocaten de laatste jaren gestegen. Het laatste uitbetaalde jaar (1999-2000) werd in heel België 911 094 880 BEF uitbetaald, waar dit in het gerechtelijk jaar 1988-1989 slechts 13 654 050 BEF was. Ten aanzien van een gewoon werkende advocaat is de *pro deo*-advocaat nog fel benadeeld, en om de volgende redenen:

- het bedrag per punt bereikt nog steeds niet de in het vooruitzicht gestelde 1 000 BEF op basis waarvan de nomenclatuur werd opgesteld;

- voor kantoorkosten (brieven, fotokopieën, aangetekende zendingen) is geen vergoeding voorzien;

- de vergoeding wordt onvoorstelbaar laat uitbetaald. Dit was de voorbije jaren een achttal maanden na het einde van het gerechtelijk jaar waarin de zaak werd afgesloten.

Voorbeeld: burgerlijke procedure aangevat in 1996, die drie jaar geduurd heeft en afgesloten werd september 1999, daarvoor werden de erelonen betaald in de maand februari 2001. Een

vorm van prefinanciering dient onderzocht te worden.

5. CONTACT MET JUSTITIE

De grootste moeilijkheid en lacune de voorgaande jaren was ongetwijfeld het gebrek aan communicatie met het Ministerie van Justitie. Omtrent talrijke praktische problemen, zich opdringende wetswijzigingen of interpretatiemoeilijkheden kon geen contactpersoon gevonden worden.

6. SAMENSTELLING EN BEVOEGDHEID COMMISSIE JURIDISCHE BIJSTAND

De verdienste van de instelling van de commissie van juridische bijstand is ongetwijfeld het in contact brengen van de diverse rechtshulpverleners.

Omtrent de bevoegdheid kan men zich vragen stellen gezien de samenstelling van de commissie voor juridische bijstand.

De eerste bevoegdheid van de commissie voor juridische bijstand is de organisatie van de zittingen voor juridische eerstelijnsbijstand van advocaten. Tot heden betreft het bijvoorbeeld in het Antwerpse de bestaande initiatieven die verder worden uitgebouwd (sprekuren gerechtsgebouw, justitiehuis, advocatentelefoon, jeugdpermanentie). De organisatie en de vergoeding van de advocaten wordt besproken in de commissie.

Een tweede taak van de commissie conform het Gerechtelijk Wetboek is het overleg en de coördinatie tussen de organisaties voor juridische bijstand.

Dit geeft zeker theoretisch aanleiding tot ongelijkheid en onbegrip tussen de advocaten en niet-advocaten, deelnemers van de commissie voor juridische bijstand. Vertegenwoordigers van O.C.M.W.'s en erkende organisaties hebben derhalve inspraak in de manier waarop de zittingen voor juridische eerstelijnsbijstand van advocaten worden georganiseerd en vergoed. Advocaten hebben nochtans geen inspraak in de wijze waarop de zittingen van O.C.M.W.'s en andere organisaties georganiseerd zijn. Dit laatste maakt ook overleg en coördinatie (tweede taak) moeilijk voor de commissie voor juridische bijstand.

Waar het ongetwijfeld een zeer goede bedoeling moet geweest zijn om met de Commissie voor juridische bijstand de globale rechtshulp te coördineren en te organiseren, faalt deze bedoeling ongetwijfeld door de interpretatie dat de Wet op de juridische bijstand enkel op advocaten van toepassing is.

7. BESLUIT

De globale beoordeling van de Wet op de juridische bijstand en de uitvoerings-K.B.'s is positief. Nog grotere verbetering in het werkveld zou bereikt kunnen worden door een verdere goede organisatie en uitbouw door de diverse actoren en communicatie met het Ministerie van Justitie.

LUC DE SOMER,
Advocaat Balie Antwerpen

4. 'Evaluatie twee jaar Wet betreffende de juridische bijstand'

Na een woordje uitleg over de V.Z.W. Recht-Op, verduidelijk ik in m'n bijdrage de beweegredenen van deze organisatie om een jaar lang te werken aan het thema "toegankelijkheid van eerstelijnsrechtshulp". Daarna ga ik kort in op de heel eigen beleving van armen met het gerecht en justitie in het algemeen. In het derde onderdeel overloop ik de belangrijkste resultaten van een evaluatie van de Wet juridische bijstand door Recht-Op. De resultaten zijn beleidsaanbevelingen die een bijdrage kunnen zijn tot rechtshulp die overzichtelijk, klantvriendelijk en laagdrempelig is. En om te eindigen stel ik drie vragen aan dhr. VAN BAEVEGHEM. Vragen die ik ook stelde tijdens onze persconferentie einde juni 2001 maar waar we tot nu toe geen reactie op kregen.

Vooreerst situeer ik dus kort de V.Z.W. Recht-Op. Recht-Op is erkend als vereniging waar armen het woord nemen. In opvolging van het Algemeen verslag over de armoede brengen we armen samen in groep om te werken aan structurele veranderingen over zaken die hun leven bemoeilijken. We formuleren beleidsvoorstellen, treden in dialoog met diensten en de overheid. We voeren sensibiliseringsacties en geven vorming.

We vinden het belangrijk om bij dit alles armen zelf te betrekken. Zij zijn het immers die, vanuit hun ervaringen vaak het best de pijnpunten kunnen aanwijzen en dikwijls verrassend adequaat de meest passende veranderingsvoorstellen kunnen formuleren.

In mei 2000 koos de groep van Recht-Op – die een 15-tal mensen telt die armoede dagelijks ervaren – ervoor te werken aan het thema "toegankelijkheid van rechtshulp". Ze werkten een jaar lang en tijdens twintig bijeenkomsten aan dit thema. De motivatie om te starten met dit thema kwam voort uit de ervaring van de groepsleden dat ze heel dikwijls niet weten waar